

Irma Plajnshek

Vasja Predan: SLOVENSKA DRAMSKA GLEDALIŠČA

Kratek oris. Mestno gledališče ljubljansko, Ljubljana, 1996. Knjižnica Mestnega gledališča ljubljanskega; 122.

V več kot petinštiridesetih letih pozornega spremljanja domačega in gostujočega gledališkega dogajanja na slovenskih odrih ter uprizoritev naših gledališč na gostovanjih v tujini je Vasja Predan avtor skoraj nepreglednega števila publicističnih člankov in razmišljanj o gledališču, njegovo ime lahko najdemo tudi v več deset knjižnih naslovih, ki so izhajala tako v Ljubljani in Mariboru kot tudi v Trstu, Zagrebu in Novem Sadu bodisi v sodelovanju z drugimi avtorji (A. Zorn, S. Selenič, T. Kermauner, F. Kalan, J. Snoj, M. Juvan, B. Štih, A. Inkret, J. Moder, T. Peršak, B. in M. Hečimović idr.) ali kot samostojne izdaje. Med slednjimi zagotovo velja omeniti izbore kritik, esejev in razprav *Odčarani oder* (1975), *Kritikovo gledališče* (1990), *Po premieri* (1981), *Od premiere do premiere* (1966) in pa izbor knjižnih recenzij *Branje po naročilu* (1985). Od leta 1992 lahko v reviji *Sodobnost* spremljamo Predanov gledališki dnevnik, ki ga naslavlja *Sled odrskih senc* (leta 1995 je izbor omenjenih besedil izšel v knjižni obliki pod istim naslovom) – prijetni, mestoma že kar kramljajoči slog teh zapisov je hkrati zelo informativen in kritično prodoren. »gledališke sence« pa vpne tudi v aktualni kulturni ter družbeni kontekst, ki mu pogosto najde primerjavo z ustvarjalnimi in poustvarjalnimi izkušnjami preteklih let.

Knjiga *Slovenska dramska gledališča* (avtor jo je za izid pripravljal pet let) je sintetično delo, ki v nasprotju od sinhrona kritike zajema odrsko dogajanje od začetkov sredi sedemnajstega stoletja pa vse do današnjega časa, loti pa se tudi vprašanja gledališke kritike in teatrologije na Slovenskem. Avtor poudarja, da nikakor ne gre za nadrobno zgodovino slovenskega gledališča (gledališkozgodovinsko avtoriteto, na katero se sklicuje, mu pomenijo v prvi vrsti monografije D. Moravca iz 70., 80. in tudi 90. let ter spisi F. Kalana), njegov namen je bil sestaviti krajši pregledni tekst, priročnik, v katerem bi poleg zbranih dejstev naše pretekle odrske ustvarjalnosti z lastnimi komentarji bralcu približal vsebine, ki jih je posredoval do zdaj že na številnih z naklonjenostjo poslušalstva sprejetih seminarjih.

Prvi začetki slovenskega gledališča segajo torej v obdobje baročnega sloga, ko so v Jezuitskem kolegiju v Ljubljani med leti 1637 in 1660 dijaki uprizarjali igro v slovenskem jeziku, skoraj sto let kasneje (1721) pa se davna slovenska gledališka preteklost, kot to obdobje poimenuje Predan, nadaljuje s Škofjeloškim pasijonom, za katerega je ohranjeno tudi besedilo z režijskimi uprizoritvenimi navodili. Prelom-

nico na tej razvojni poti pomeni krožek slovenskih razsvetljencev, zbranih okrog Ž. Zoisa, in pa s tem povezane uprizoritve obeh dobro znanih Linhartovih gledaliških del oziroma poustvaritev.

Tem začetkom sledi za gledališče »sedemdeset gluhih let«, ki jih zaznamuje Bleiweisov krog ob takratni avstrijski nenaklonjenosti kulturnemu dogajanju ter šibkosti slovenskega meščanstva, ki ni nadaljevalo v smeri Linhartovih pobud – ker se v tem kriznem obdobju gledališko dogajanje ni razvijalo v Ljubljani, se je selilo na ljudski oder, predvsem na Koroško, kjer je osrednja, dramaturška, kot bi rekli danes, osebnost seveda Andrej Šuster Drabosnjak. Po marčni revoluciji se je poleg Slovenskega društva v Ljubljani odrska dejavnost razmahnila v obrobnih središčih, kot so Trst, Celje, Novo mesto in Idrija. Gluhi gledališki čas zaznamujeta še neuspehi poskus ustanovitve slovenskega poklicnega gledališča in pa čitalniško gibanje, nastalo po čeških zgledih, ki pa je bilo z gledališkega vidika skromno.

»Sedem rodovitnih desetletij« se začena z Levstikovim Dramatičnim društvom, ustanovljenim 1867, ki ga Predan označuje kot drugo pomembno prelomnico v slovenski gledališki dejavnosti po Linhartu, saj gre za čas »postopne načrtne institucionalizacije in profesionalizacije«, ki vodi v nastanek institucije Slovenskega narodnega gledališča v Ljubljani, ne gre pa prezreti tudi gledaliških hiš v Mariboru in Trstu, katerih razvoj je nič manj razgiban in pomenljiv.

Blíže našemu času je dogajanje v desetletjih po drugi svetovni vojni ter nadaljnji razvoj Ljubljanske drame, Drame slovenskega narodnega gledališča v Mariboru (začetki poklicnega gledališča segajo s pobudami Dramatičnega društva tod v leto 1919), Slovenskega stalnega gledališča v Trstu, obravnavana pa so tudi gledališča, ustanovljena po letu 1945: Mestno gledališče ljubljansko, Slovensko mladinsko gledališče, Slovensko ljudsko gledališče v Celju, Primorsko dramsko gledališče Nova Gorica in Prešernovo gledališče v Kranju ter alternativna, neinstitucionalna gledališča, ki so se odtegnila od dotedaj prevladujočega realističnega načina posnemanja in se usmerila v tako imenovano angažirano umetnost na eni ter totalno ali imanteno, neposnemovalno gledališkost na drugi strani: Eksperimentalno gledališče (ustanovljeno 1955), Gledališče Ad hoc (1958), Oder 57 (1957), Eksperimentalno gledališče Glej (1970), Pekarna (1972), Gledališče Sester Scipiona Nasice (1982), Koreodrama (1986) in Helios (1988). Nekatera med njimi so ostala sicer tvorna epizoda opozicionalnega odrskega ustvarjanja v našem prostoru, druga pa nadaljujejo z razvojem pomenskih in izraznih možnosti še danes.

Kratek oris slovenskih dramskih gledališč se zaključuje s poglavjem o recepciji gledališča, saj je za avtorja gledališko dejanje celota, ki ni sama sebi namen; v svoji finalizaciji predpostavlja tudi gledališko kritiko in teatrologijo kot »najrazvidnejši komponenti dojemanja in sprejemanja gledališke predstave«. V slovenskem prostoru se je tehtnejša gledališka kritika formirala konec prejšnjega stoletja, v preglednem poglavju pa so navedene njene temeljne značilnosti in avtorji.

Poglavitna odlika Kratkega orisa slovenskih dramskih gledališč je avtorjevo izredno podrobno poznavanje gledaliških razmer in dogajanj na vseh slovenskih odrih v preteklosti (o čemer pričajo bolj ali pa tudi manj številni viri) in prav tako poznavanje sodobnejših uprizorjanj ter z njimi povezanih igralskih, dramaturških in režiserskih imen. V. Predan je pač gledališki kritik, ki se svojemu delu posveča dosledno in brez prestanka, zato je njegova najnovejša knjiga – ki v primerjavi od aktualnih presoj zavzema tudi oziroma predvsem diahroni, zgodovinski vidik – sintetično, informativno in zato kljub (morda že kar pre-) večkrat poudarjeni nameri zgolj preglednega orisa dobrodošlo delo, omogoča namreč boljše razumevanje celotne slovenske gledališke zgodbe.